Lavinia BĂNICĂ
Universitatea din Piteşti

BAROCUL ÎN SUD-ESTUL EUROPEI ŞI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC IDENTITĂȚI CULTURALE

Abstract : *The baroque literature, developed in the south-eastern European countries, is characterized by a spectacular feature, born out of the melt of external influences and traditional elements of the respective cultures. To the themes and motifs of the western European baroque literature, there is added, within this cultural aria, the tendency to moralization, the east-European scholars being interested in the psychological and social echoes of their discourse. Besides the moral aspects, the east-European baroque writers focus on the mirroring the history of their people. the integration of history in the literary discourse, the manifestation of patriotic feelings become specific traits of the humanism born (rather late compared with that of the western space) in eastern Europe.*
Key-words*: baroque literature, tendency to moralization, mirroring the history*

Literatura barocă dezvoltată în țările din spațiul sud-răsăritean al Europei prezintă o caracteristică spectaculoasă, născută din îngemănarea influențelor exterioare cu elemente tradiționale ale culturilor respective. Motivelor şi formelor literare baroce din Europa apuseană li se adaugă în această arie culturală tendința spre moralizare. Cărturarii baroci est–europeni urmăresc ecourile psiho-sociale ale discursurilor lor. Dan Horia Mazilu amintea de Solomon Rysinski, Grzegorz Knapski, Andrzej Maksymilian Fredro–pentru literatura polonă,Dimitrij Tuptalo Rostovskyj în Ucraina sau Miron Costin–pentru literatura română, scriitori care cultivă literatura moralizatoare : ”Sensul moral, învățătura, pilda cuprinzătoare de înțelepciune şi îndemnurile corijatoare sunt mereu solicitate faptelor incluse în narațiune şi consecvent subliniate cititorului. Moraliştii nu rămân nici un moment străini de frământările cetății şi ale vieții politice din țară.”[1] Pe lângă aspectul moralizator, în operele scriitorilor baroci est–europeni, primează oglindirea istoriei popoarelor respective (un aspect care nu este surprinzător dacă ne gândim la războaiele şi frământările interioare covârşitoare din această parte a Europei care nu a cunoscut liniştea prosperă din Apus). Integrarea istoriei în discursul literar, manifestarea patriotismului devin trăsături specifice ale Umanismului născut (cu întârziere față de aria occidentală) în Răsăritul Europei.

Care au fost căile prin care formele baroce s-au răspândit şi în special, care au fost modalitățile prin care ele s-au infiltrate într-un spațiu dominat de cultura bizantină , de cea slavă şi de ortodoxie?

*Mentalitatea barocă reflectată în artă.*Înainte de a cerceta particularitățile mişcării literar baroce din aria sud-est europeană, trebuie evidențiate (măcar o parte!) din trăsăturile artei baroce dezvoltate în acest spațiu. Răzvan Theodorescu[2] sublinia că vârsta barocă a artei poloneze (intrată în contacte certe cu arta Moldovei la începutul veacului al XVII-lea) a cunoscut momentul de maximă înflorire în aceeaşi perioadă de timp cu dezvoltarea barocului în Italia şi Franța. Puterea tot mai mare a nobililor este marcată de o arhitectură rezidențială, este cultivat portretul nobiliar (care respectă riguros canoanele occidentale) şi portretul funerar (este prezentată imaginea defunctului în timpul vieții înconjurat de armurile, armele şi podoabele sale). Tot acum se observă gustul baroc pentru marmura

[1] Dan Horia Mazilu, **Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea**, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976, p. 89
[2] Răzvan Theodorescu, **Civilizația românilor între medieval şi modern**, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1987, p. 97

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

neagră şi cenuşie folosită la construcţii ce accentuează verticalitatea, cu forme alungite şi supraîncărcate decorativ.
Existența românească în orizontul barocului se caracterizează printr-o „estetică de compromis" între Orient şi Occident, căile prin care forme artistice baroce au ajuns la noi fiind identificate de R.Theodorescu în număr de cinci: sursa polonează (influența mentalității nobliare leşeşti, rolul iezuiților, al misionarilor şi şcolilor lor); sursa ucraineano-rusă (Kievul era centrul baroc prin excelență al ortodoxiei în secolul al XVII-lea); sursa italiană (prin influența misionarilor de la Roma şi a Universității din Padova); sursa transilvană şi cea constantinopolitană (Constantinopolul devenea un receptacol de baroc oriental care-şi trimitea motivele ornamentale în arta românească şi cea balcanică).
Amprenta barocă asupra culturii româneşti se dezvăluie cu putere atunci când vorbim despre gustul epocii pentru fast, pentru tot ce ținea de sfera senzorialului. Această înclinație s-a tradus într-o bogăție cromatică în care domina purpuriul şi auriul: „...valul de orientalizare resimțit în arta românească a secolelor XVII-XVIII a adus şi preferința pentru somptuoasele materiale ale Răsăritului folosite în broderie...Acest Orient îl găsim nu doar în decorul sculptat al fațadelor Trei Ierarhilor, nu doar în ciniile ce ornau, către 1640, încăperile curții domneşti din iaşi, provenite din Asia Mică, nu doar în deocrația broderiilor somptuoase cu caracter liturgic... ci chiar în portul, de o bogăție nemaivăzută, al membrilor familiei domnitoare."[1] De altfel, perioada de domnie a lui Vasile Lupu este caracterizată print-o încercare de sinteză Orient-Occident din care triumfă tactilul (sugerarea volumelor în pictură, reliefurile accentuate ale lespezilor funerare sau ale chenarelor de broderii), fastul (am arătat, deja, preferința pentru culorile luminoase, somptuoase)şi o tehnică deosebită a sculpturii în piatră cu efecte de umbră şi lumină. „...prin vârstele baroce traversate spre mijlocul secolului al XVII-lea, arta moldovenească intra în adevăratele şi fireştile sale consonanțe cu marile stiluri post-renascentiste ale întregii Europe-apuseană şi răsăriteană, deopotrivă mişcându-se original şi liber pe drumuri diferite. Unul dintre acestea avea la capetele sale lumea postbizantină a Stambulului, cu amestecul de ortodoxie şi islamism, şi Polonia, catolică şi protestantă."[2]
Prima jumătate a veacului al XVIII-lea se distinge printr-o adevărată provocare vizuală, dar şi printr-un nivel de educație neatins până la acea dată, datorită şcolilor slavone şi greceşti de la Târgovişte şi Iaşi. Cartea tipărită ocupă locul de frunte al preocupărilor cărturarilor vremii (ornamentele gravate ale cărților se regăsesc în decorurile unor biserici din epoca brâncovenească).
Monarhia brâncovenească, prin notabila adeziune la valorile europene a însemnat un moment de maximă înflorire a culturii româneşti, pe toate planurile sale, dar în special în artă şi literatură. „Meritele acestei ctitorii culturale (semn evident al unor prefaceri petrecute în mental) sunt insistent subliniate, sunt elogiate, sunt transformate în concretizări ale virtuții."[3] Străduania lui Constantin Brâncoveanu s-a îndreptat către conturarea unei „personalități" a culturii române. Educația, lucrul cu cartea erau direcții care se adresau sufletului, iar palatele şi bisericile în care predominau artele figurative se impuneau privirii. Aceste construcții aveau, în primul rând, un rol civilizator. Arhitectura rezidențială, despre care am amintit mai sus, devine un fenomen ce se propagă cu o viteză

[1] R.Theodorescu, **op. cit.**, p.154
[2] Ibidem, p.117
[3] Gabriela Gabor, **Lumea brâncovenească. Eseu în istoria civilizației româneşti**, Bucureşti, Ed. Ars Docendi, 2002, p.96

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

uimitoare. Semne ale modernizării sunt şi foişoarele de formă pătrată şi apariţia scărilor exterioare. Străinii sunt impresionaţi de frumuseţea Curţii domneşti de la Târgovişte, iar biserica Sf. Gheorghe din Bucureşti putea fi comparată (hiperbolic, bineînţeles)cu Sf. Sofia. Mai presus de toate, în domeniul artelor se remarcă, aşadar, decorul (vădit nu numai în abundenţa ornamentală a stilului brâncovenesc, dar, mai ales, în modalitatea de abordare a imaginii ca pe un spectacol adresat simţurilor). Sensibilitatea artistică şi gusturile vremii sunt redate de galeriile de voievozi şi boieri din pronaosurile bisericilor, motivele ornamentale ale portalului sau ale frizelor pictate, îmbinate într-o sinteză de elemente venite din Orient sau din Occidentul baroc. „Prestigiul picturilor realizate în marile ansambluri domneşti a avut ecou în numeroasele decoruri pictate la sfârşitul secolului al XVII-lea....realizarea ansamblului de la Hurez a făcut să se constituie echipe de meşteri a căror artă dovedeşte prin calitatea sa existenţa unei vechi şcoli de pictură în Ţara Românească, şcoală aflată sub raport valoric în deplină concordanţă cu deschiderile moderne ale epocii, pe care le cunoştea întregul sud-est european.”[1]

Relaţia dintre literatură şi pictură apărută în epoca brâncovenească mărturiseşte că sursa „literară” a imaginii nu mai este, exclusiv, textul biblic sau omiletic, ci o literatură în plină expansiune, cu aplecări înspre scrierile apocrife şi morale, ascetice şi „cavalereşti”, devenită, în scurt timp, literatură populară prin larga sa căutare şi accesibilitate. „ Sintaxa plastică se orientează spre a servi noului proces de receptare, acela al citirii sensului alegoric pe care îl au acum diferitele reprezentări...”.[2] Din această relaţie benefică, se vor naşte ilustraţiile cărţilor populare şi iconografia pridvoarelor din veacul al XVII-lea. Metamorfoza raporturilor dintre realitate şi aparenţă, jocul cu planul imaginar, propagarea unor modele comportamentale şi conştiinţa labilităţii existenţei sunt idei care circulau în atmosfera europeană a secolului; viaţa de curte şi gusturile literare ale cărturarilor români vor fi, evident, influenţate de acestea. Însă, ecoul cel mai puternic se regăseşte în modalitatea de abordare a imaginii, transformată în proiecţia cea mai sensibilă a lumii.

În Şcoala domnească de la Sf. Sava, pentru instruirea tinerilor erau folosite cărţi celebre în Europa apuseană, unele tipărite, altele traduse. Învăţătura se baza pe principiile aristotelice propagate de Theophil Corydaleu, iar de la profesorii şi elevii Academiei domneşti au rămas nenumărate texte de retorică, metafizică,prozodie şi epigrame, texte parenetice şi literare. La începutul domniei lui Brâncoveanu, cultura slavonă din Ţara Românească începea să apună (cu siguranţă, biserica păstra încă tradiţia în ceremonialul liturgic). Rafinata limbă grecească, pătrunsă în păturile avute şi instruite, ameninţa să înlocuiască limba slavonă în şcoli şi cancelarii, în fruntea acestei mişcări aflându-se arhierei greci de la curtea lui Brâncoveanu (nume notabile, precum Hrisant Nottara, Mitrofan de Nisa). Domnitorul va sprijini cu diplomaţie tipărirea cărţilor greceşti (act prin care Ţara Românească se prezenta în faţa lumii răsăritene şi apusene), dar a subvenţionat, din plin, şi traducerea şi imprimarea în limba română a cărţilor fundamentale necesare poporului. Brâncoveanu va reuşi să întemeieze o bibliotecă impresionantă la mănăstirea Hurezi (principala ctitorie a voievodului, proiectată ca viitoare necropolă), care avea gravată deasupra uşii de intrare următoarea inscripţie: „Biblioteca de hrană dorită sufletului, această casă a cărţilor îmbie spre înţeleaptă îmbelşugare.” Cartea reprezintă principalul vehicul cultural, dar şi un mic „obiect de artă” dacă avem în vedere paginile de titlu bogate în înfloriturи decorative şi imagini sugestive.

---

[1] Anca Vasiliu, **Iconografie şi stil în pictura murală a epocii Brâncoveneşti**, în **Constantin Basarab Brâncoveanu**, Slatina, Ed. Universitatea Craiova, 2004, p. 422

[2] Anca Vasiliu, **op. cit.**, p.441

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

„ ... domnia şi opera lui Constantin Brâncoveanu, minunat amestec de renaştere şi bizantinism, de baroc şi de orientalism.... ne apar, cu horbota lor artistică şi de binefaceri, ca o aluzie reconfortantă la ceea ce ar fi putut fi o epocă de adevărată istorie românească."[1]
Deşi s-a spus că nu se poate identifica stilul baroc cu mişcarea Contrareformei, trebuie recunoscut că ideile Conciliului din Trento şi-au făcut loc în şcolile iezuite din Polonia, astfel încât retorica a fost principala cale de pătrundere a manierei literare baroce în cultura polonă (să nu uităm aici rolul important pe care l-au jucat colegiile iezuite în promovarea spiritului umanist).
Mai covârşitoare decât influenţa Contrareformei au fost contactele pe care cărturarii polonezi, eleni sau ucraineni le-au stabilit cu lumea romanică. În acest sens, Italia a devenit filiera prin care literatura barocă occidentală a pătruns în Europa de est şi sud-est. Cetatea Dubrovnikului constituie un caz aparte în procesul de răspândire al spiritului baroc. Datorită autonomiei câştigate (ceea ce a atras după sine o înflorire a economiei), Dubrovnikul a cunoscut în secolul al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea o explozie a culturii şi a artelor. Din păcate, istoria nu a mai avut răbdare nici cu acest teritoriu şi în primele decenii ale veacului al XVII-lea apar semnele crizei sistemului feudal (dispar marile familii domnitoare, negustorii falimentează). Nu a mai fost decât un pas până la dărâmarea încrederii în stabilitatea lucrurilor şi până la meditaţia asupra nesiguranţei destinului uman (în felul acesta Dan Horia Mazilu, preluând punctul de vedere al istoricilor literari iugoslavi arată că Dubrovnikul nici nu avea nevoie de influenţa spiritului pesimist al Contrareformei). Soarta Dubrovnikului demonstrează că, cel puţin în spaţiul răsăritean, trebuie ţinut cont, în primul rand, de evenimentele interne, de evoluţiile care asigură marca individualităţii. Dacă în cazul literaturii polone se poate lua în consideraţie preexistenţa unei perioade renascentiste, în cultura ucraineană, datorită condiţiilor social-politice şi religioase, nu a existat o literatură de tip renascentist. Într-un spaţiu în care viaţa era construită după dogmele conservatoire ale Bisericii ortodo, elementele laice pătrund în literatura ucraineană în secolul al XVII-lea (fenomen ce coincide cu apariţia stilului baroc). Infiltrarea formelor şi motivlor baroce a fost la început lentă, însă persistentă, acoperind spaţiul a două secole. Cel mai important câştig al uniunii dintre Baroc şi literatura ucraineană l-a constituit recuperarea Antichităţii şi a motivelor şi figurilor din mitologia greco-latină (era însă o Antichitate pe care Conciliul din Trento o "împăcase" cu creştinismul: "…simbolul fundamental al creştinismului, crucea, poate fi acum asemuit în chip bizar… cu tridentul lui Neptun, Maica Precista poate deveni Diana, iar cupidonii şi amoraşii îşi fac loc în tratatele mistice, înlocuind simboluri aparent inamovibile "[2]).
Evoluţia literaturii ucrainene (căreia i se alătură întreaga zonă culturală aflată de secole sub influenţa bizantină) infirmă teza potrivit căreia spiritul şi atmosfera barocă nu se puteau instala în culturi care nu aveau o tradiţie catolică. În Europa de est, într-un spaţiu profund ataşat patrimoniului bizantin, Barocul nu a putut deveni un curent dominant; structurile şi componentele baroce nu au putut crea (aşa cum s-a întâmplat in Occident) un cadru nou şi o expresie literară total modificată; dar dacă schema tradiţională a mentalităţii nu a fost transformată fundamental, o bună parte a culturii epocii s-a barochizat. Ţinând cont, în primul rând, de barocul literar, trebuie subliniat caracterul particular al Barocului din Europa de Est şi Sud-Est, care nu poate fi cercetat doar prin aplicarea aceleiaşi grile utilizată în spaţiul occidental. Literatura barocă din aceste ţări "… dezvăluie la o analiză mai atentă, elaborarea unor sinteze de tip particular, naţionale…născute…din îngemănarea

[1] Lucian Blaga, **Spaţiul mioritic**, în **Trilogia culturii**, ed. D. Ghişe, Bucureşti, 1969, p.236
[2] Dan Horia Mazilu, **op.cit**., p.72

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

elementelor exterioare, receptate o dată cu fluxul înrâuririlor, cu datele ce aparţineau tradiţiilor suficient de bine consolidate ale culturilor respective".[1] Cercetătorii Barocului sunt de acord că mişcarea literară din Polonia a avut o importanţă covârşitoare pentru literatura ucraineană. De altfel, literatura polonă, sincronizată în mare parte cu spiritualitatea occidentală, a jucat un rol dublu : acela de filieră pentru influenţele şi modelele din Apus şi cel de propagare a unor sugestii originale, proprii.

Pe de altă parte, literatura ucraineană, aşa cum am văzut, îşi va asuma, pentru o lungă perioadă, funcţia de placă turnantă, dirijând aceste influenţe înspre Răsărit (inclusive către Ţările Române). Literatura română a asimilat cel puţin trei influenţe distincte, care au purtat în spaţiul nostru cultural motive, teme şi forme literare baroce. Influenţa cea mai consistentă a venit din partea literaturii ucrainene, o dată cu interesul cărturarilor români (dezvoltat în prima jumătate a secolului al XVII-lea) pentru versurile heraldice şi pentru scrierile tipărite la Kiev în epoca lui Petru Movilă, lucrări care lărgeau sfera informaţională asupra unor genuri noi, precum proza, eseul emblematic sau literatura polemică.

Către sfârşitul secolului al XVII-lea se conturează influenţa literaturii greceşti, care a avut un rol important în transferal de modele literare baroce în Europa de sud-est. Înrâurirea greacă a adus în mediul românesc o literatură ce renăscuse datorită culturii bizantine, filozofiei antice adaptate moralei creştine şi datorită operelor scriitorilor italieni (binecunoscute intelectualilor cretani). "Importul" barocului italian în literatura grecească este evident. Lucrări celebre, precum De gli scherzi geniali a lui Gian Francesco Loredano sunt traduse în greceşte şi în această versiune ajung în Ţările Române. De asemenea, apar şi adaptări ale unor piese de teatru (Tasso este unul dintre scriitorii preferaţi). Oamenii de litere greci din secolele XVII-XVIII au îndeplinit munca dificilă de transportare în Europa ortodoxă a unor părţi din valorile artistice create de Occident.

În afara receptărilor indirecte, au existat într-o măsură egală, contacte directe cu Barocul apusean, demonstrând facilitatea asimilării de către literatura română a motivelor baroce. Din punct de vedere cronologic, aceasta este ultima etapă a informării cărturarilor români din secolele XVII-XVIII asupra barocului literar european. Deşi încetul cu încetul îşi va face simţită prezenţa originalitatea creatoare, seria traducerilor va continua : în 1772 va fi tradusă cartea Les aventures de Télémaque de Fénelon şi apoi încă o dată de Petru Maior la începutul secolului al XIX-lea; în 1794 apare în română sub titlul Critil şi Androniu romanul lui Balthasar Gracián El Criticon.

În lucrările noi, literaţii români îşi vor dovedi preferinţa pentru contemplarea universului sub semnul mobilităţii, al fragilităţii şi al efemerităţii. Evenimentele trecute, istoria, realitate contemporană sunt anaizate din unghiul unei instabilităţi terifiante, care atrage după sine sentimentul incertitudinii, o stare de spirit sensibilă şi tensionată (justificată, de altfel, de condiţiile politice, economice şi sociale). "Norocul trecător", "soarta lunecătoare" devin învăţăminte degajate din cercetarea faptelor trecute. Motivul "fortuna labilis" se regăseşte în scrieri de diverse facturi (pentru sfera poeziei amintim celebrul poem filozofic Viiaţa lumii al lui Miron Costin, iar dintre romane, o scriere nu foarte mult comentată, Reporta din vis alcătuită de Vasile Aaron, care meditează asupra instabilităţii şi vanităţii naturii umane).

Având ca punct de sprijin toate aceste acumulări, literaţii Barocului est-european încep (aşa cum am subliniat în treacăt la începutul capitolului) o acţiune de moralizare a lectorilor, fapt care se transformă într-o trăsătură predominantă a literaturilor de tip baroc din Europa de Est şi Sud-Est. Literatura moralizatoare (printre reprezentanţii de marcă Dan Horia

[1] Ibidem, p.87

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

Mazilu îi enumeră pe Solomon Rysinski, Grzegorz Knapski, Andrzej Maksymilian Fredro în Polonia, Dimitrij Tuptalo – Rostovskyj în Ucraina, Miron Costin şi Dimitrie Cantemir în spaţiul românesc) pune în circulaţie un număr mare de proverbe şi sentenţii.

Printre factorii care au condus la conturarea unor trăsături specifice zonale ale barocului literar est-european, un loc de seamă îl ocupă tradiţia literară bizantină. Ion Istrate notează rolul deosebit de important jucat de literatura bizantină în Occident în perioada imediat următoare Renaşterii, ea ercitând influenţe manifestate în special în scrierile epice, în roman şi nuvelă.[1] Mai ales scrierile patristice se numărau printre " instrumentele" de lucru nelipsite din bibliotecile cărturarilor. Retorica bizantină, continuatoare a celei dezvoltate în Antichitate va contribui la formarea intelectualilor est-europeni, precum şi la desăvârşirea unei stilistici particulare.

Barocul literar est-european s-a definit şi prin raportul deosebit pe care l-a avut cu folclorul, interacţiune ce a beneficiat de un dublu sens : pe de o parte, s-a produs fenomenul de barochizare a unor texte literare "non-baroce ", metamorfoză posibilă ca urmare a intervenţiilor operate în timpul lecturii unei scrieri; iar pe de altă parte, a apărut folclorizarea anumitor compoziţii care dezvoltau motive baroce. În felul acesta s-a născut un baroc popular, având predilecţie pentru comic, burlesc, jocuri de cuvinte, grotesc, farsă şi pantomimă.

Desprinderea de medievalitate a culturilor est-europene s-a fondat în primul rând pe restructurarea tradiţiilor. Literatura română (aflată într-un context care nu permitea prea uşor pătrunderea inovaţiilor ideologice) a fost, într-un fel, obligată să-şi modernizeze structura printr-un compromise cu tradiţia :apariţia unui conţinut nou în forme literare preexistente. În cazul Ţărilor Române, transferul din Apus al principalelor genuri şi specii literare consacrate de Renaştere a fost realizat de cărturarii Barocului. Înnoirea consta într-o profundă restructurare la nivelul poeziei (prin diversificarea formelor), prozei oratorice, romanului şi teatrului. Acesta din urmă provine din tradiţia teatrului şcolar, prin excelenţă baroc, pătruns în Transilvania prin intermediul spectacolelor din Colegiile iezuite. Cea mai veche compoziţie dramatică românească este Occisio Gregorii in Moldavia vodae tregedice expressa, jucată la Blaj pe la 1780, o scriere remarcabilă care utilizează "farsa, metamorfoza, masca, limbajul…câteodată licenţios,…spectaculosul, loviturile de teatru, expresiile în mai multe limbi."[2]

Una din sarcinile asumate de Baroc în spaţiul sud-est european a fost introducerea proceselor de dezvoltare socio-culturală şi spirituală inaugurate de Renaştere. Interpretând într-o manieră creatoare consecinţele crizei post-renascentiste, Barocul a tras concluzii pozitive privitoare la reprezentările realităţii şi a individualităţii umane. De asemenea, el a continuat şi a finalizat marile progrese ale Renaşterii, favorizând în această parte a Europei crearea unei culturi sensibile la valorile generoase ale umanismului. Ideile umanismului baroc şi noua stare de sensibilitate care s-a instalat în mediul cultural românesc au deschis calea pe care literatura română trebuia s-o urmeze în efortul necesar de modernizare.

Barocul a marcat o deschidere spirituală reală, a facilitat depăşirea anumitor obstacole şi bariere impuse de tradiţiile bizantine şi de cele slave şi a susţinut cu putere încercările de integrare într-o arie culturală căreia poporul român îi aparţinea prin originea etnică şi prin poziţia geografică.

Umanismul românesc pune în evidenţă înclinarea celor care îl propagă către demersul civic, patriotic. Cercetând vremurile de început ale existenţei poporului român şi elaborând

[1] Ion Istrate, **Barocul literar românesc**, Bucureşti, Ed. Minerva, 1982, p.105

[2] Mircea Popa, **Tectonica genurilor literare**, Bucureşti, Ed. Cartea Românească,1980, p.44

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)

primele lucrări cu acest subiect, cărturarii Renaşterii aveau să descopere "patria ca istorie". Istoricii Barocului lărgesc acest concept spre sensul de " lume ca istorie", acordând istoriei naţionale locul care i se cuvine în desfăşurarea evenimentelor universale. Tendinţa către universalitate, particularitate esenţial barocă, se manifestă în cele mai importante scrieri, precum cele ale stolnicului Constantin Cantacuzino, ale lui Dimitrie Cantemir, Grigore Ureche sau Nicolae Costin. Evenimentele contemporane sunt şi ele studiate sistematic şi redate într-un stil corespunzător intenţiei critice sau laudative. De acum încolo se vor întocmi cronografii în manieră barocă, aşadar foarte aproape de literatură, precum cele redactate în timpul "monarhiei culturale" brâncoveneşti. În aceeaşi sferă (emanând istorie) se înscriu cronicile şi povestirile versificate care prezintă evenimente spectaculoase, extraordinare, dramatice din viaţa domnitorilor (secvenţe demne de dezvoltări epice). Cel mai adesea subiectul acestor cronici este ales din categoria întâmplărilor tragice, sângeroase. Ele asigurau un efect de mare profunzime şi forţă tensionată şi ofereau cadrul necesar finalurilor cu tendinţe moralizatoare, de regulă în continuarea temei "sorţii lunecătoare" (două trăsături tipic baroce care nu pot fi trecute cu vederea).

Umaniştii Renaşterii s-au angajat într-un dialog interior cu concetăţenii lor, în scopul de a le transmite adevăruri fundamentale privitoare la unitatea de neam şi de limbă. Cărturarii barocului se vor adresa , în egală măsură, învăţaţilor din alte ţări, cărora doreau să le furnizeze date veridice asupra istoriei vechi a poporului român. Din această perspectivă trebuie analizate demersurile lui Udrişte Năsturel, Miron Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino sau Dimitrie Cantemir.

Descoperirile fundamentale în materie de istorie, făcute de umaniştii români din secolele XVII-XVIII, alături de preocuparea lor pentru răspândirea şi cunoaşterea noilor informaţii constituie sursa patriotismului care animă scrierile istorice. În această perioadă grija pentru patrimonial cultural devine o prioritate, numeroase opere ale literaturii medievale, scrise în slavonă sunt repuse în circulaţie în versiunea română. Aceeaşi convingere patriotică mobilizează eforturile de cultivare şi de impunere a limbii naţionale (de altfel, un element caracteristic tuturor mişcărilor de factură barocă produse în Europa de Est şi Sud-Est). Afirmarea limbii naţionale devine principiul director al politicii culturale adoptate de umaniştii secolului al XVII-lea şi continuate de succesorii lor.

Bibliografie :

GABOR Gabriela, Lumea brâncovenească. Eseu în istoria civilizaţiei româneşti, Bucureşti, Ed. Ars Docendi, 2002

ISTRATE Ion, Barocul literar românesc, Bucureşti, Ed. Minerva, 1982

MAZILU Dan Horia, Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea, Bucureşti, Ed. Minerva, 1976

POPA Mircea, Tectonica genurilor literare, Bucureşti, Ed. Cartea Românească,1980

THEODORESCU Răzvan, Civilizaţia românilor între medieval şi modern, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1987

BDD-A5339 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:46 UTC)